

Քրիստոսի յաղթականօրէն կատարած Համբարձման խորհուրդը յիշատակներ՝ որոնք ներքնապէս իրարու հետ կապուած են եւ տեղաւորուած իրարու մօտ. այս իսկ պատճառաւ, Ձիթենեաց լերան այս յիշատակները, շատ կանուխէն, քրիստոնէից բարեպաշտութեան առարկայ եղած են: Լերան ա՛յն վայրերը, ուր տեղի ունեցած էին յիշատակի այդ վեհագոյն խորհուրդները, սրբազան վայրեր դարձան. հաւատացեալք՝ բնիկ և օտար, յատկացեալ օրերու մէջ, ջերմեռանդն սիրով կ'ելլէին լերան ստորոտէն մինչև գագաթը շինուած քարէ պատմական աստիճաններէն և կը յայտնէին կրօնական սիրոյ ջերմագին զգացումներ, ծնրագրելով Քրիստոսի աշակերտաց հաւաքման այրը և Փրկչին Համբարձման տեղը, և կը գտնէին իրենց հոգեկան մխիթարութիւնը: Փրկչին այդ յիշատակներով արդէն սուրբ նկատուած էր լեռը, և Երուսաղեմացին Կիւրեղ, Ս. Տեղեաց մօտիկ ապրող այդ ժողովրդանուէր եպիսկոպոսը, երկիցս կը յիշէ իր Կոչումն Ընծայութեան դրքին մէջ, և սուրբ կ'անուանէ զայն. «Եւ ընդ այն շէտն Ձիթենեաց որ յարեւելից կուսող է՝ վերացաւ յերկինս ի ձայն Հօր...» և «... վկայի Սուրբ Լեւոն Ձիթենեաց ուսի վերացաւ առ Հայրն իւր յերկինս»: Հոգևոր կեանքի ջերմեռանդութեամբ լեցուն մարդիկ չուշացան գալ բնակելու այդ լերան վրայ. միայնակեացներ մըշտապէս հո՛ն բնակելով՝ աղօթքով և սաղմոսերգութեամբ կ'անցընէին իրենց կեանքը. այդպիսիներ՝ ա՛յնքան հրապուրիչ դարձուցին իրենց կենցաղը որ հեռու աշխարհներէն Ս. Տեղիքը եւ Ձիթենեաց լեռը փութացին գալ երկսեռ ուխտաւորական խումբեր, որոնց մասին կը փութայ տեղեկութիւններ տալ վերոյիշեալ Կիւրեղ Երուսաղեմացին Կոստանդ թագաւորին ուղղեալ իր թղթին մէջ. «Գողգոթայիս միևչեւ Ձիթենեաց լեռը հրաշախտապիտեանց Ս. Խայիս առիթով, նոյն ուխտաւորներէն ունևի՛մ ձոխ եւ հարուս եւ փոխունեակալս առաքիլութեամբ մը զարդարուած մշտապիտ մնացիս այդ լեռն վրայ»: Պալատիոսի Հարանց պատմութիւնը և Ս. Բարսեղի նամակները անոնց մասին տեղեկութիւններով ձոխ են. ուխտագիր Քրիստոնէից բարեպաշտութիւնը պիտի չթողուր որ Ձիթենեաց լերան խորհրդաւոր յիշատակաց այդ տեղերը մնային իրենց անշքացեալ վիճակին մէջ. լերան ուխտաւորները իրենց հաւատքին ներքին զեղումները պիտի չուշացնէին յայտնաբերելու նոյն յիշատակաց վայրերուն մէջ. և այդ զեղումները